

4^ο Πανελλήνιο Συνέδριο

Το εκπαιδευτικό παιχνίδι και η τέχνη
στην εκπαίδευση και στον πολιτισμό

4 & 5
Νοεμβρίου
2023

Λυκειακή εκπαίδευση και τέχνη:
προσεγγίζοντας ένα σημαντικό ζωγράφο
της πόλης μας

Χριστίνα Σιδερά
chr_sid@yahoo.gr

Βαρβάρα Δημοπούλου
barbara.dimopoulou@gmail.com

Εισαγωγή

Τα οφέλη της επαφής με την τέχνη στην εκπαίδευση

- Η καλλιέργεια της ευαισθησίας των μαθητών/τριών
- Η όξυνση της κριτικής τους σκέψης
- Η ενίσχυση της δημιουργικότητάς τους
- Η διαμόρφωση πληρέστερης εικόνας του εαυτού τους και των άλλων
- Η δυνατότητα πολλαπλών ερμηνειών-νοηματοδοτήσεων των έργων τέχνης

=> η δημιουργία καλλιεργημένων ανθρώπων

Ωστόσο, η τέχνη απουσιάζει εν πολλοίς από την τυπική εκπαίδευση στο Γενικό Λύκειο.

Γνωριμία με το έργο του Γιάννη Τσαρούχη

Η αφορμή της δράσης:

- Η ιστορική κατοικία και το εργαστήριο-ατελιέ του ζωγράφου **Γιάννη Τσαρούχη** (1910-1989), που βρίσκεται σε μικρή απόσταση από το Πρότυπο Γενικό Λύκειο Αναβρύτων
- Η θεματική του συνεδρίου, το οποίο διοργανώθηκε από το Πειραματικό Λύκειο του Πανεπιστημίου Πατρών υπό τον γενικό τίτλο «Έλα να σου μιλήσω για τον τόπο μου», περιλαμβάνοντας την ενασχόληση με τις εξέχουσες προσωπικότητες κάθε περιοχής

Προτάθηκε στους μαθητές και τις μαθήτριες του σχολείου μας να προσεγγίσουν και να γνωρίσουν το έργο του Τσαρούχη.

Στοιχεία υλοποίησης της δράσης-στόχοι

- Πρόκειται για καινοτόμο δράση με προσέγγιση τόσο της τέχνης όσο και της τοπικής ιστορίας.
- Εφαρμόστηκε καθ' όλη τη διάρκεια του διδακτικού έτους 2022-2023 στο Πρότυπο ΓΕΛ Αναβρύτων.
- Συμμετείχε σε αυτήν 20μελής ομάδα μαθητών της Α' Λυκείου.
- **Γενικός σκοπός:** Η μελέτη της ζωής και του έργου του Γιάννη Τσαρούχη, ενός από τους πλέον σημαίνοντες Έλληνες εικαστικούς και διανοουμένους του 20ού αιώνα.
- **Επιμέρους στόχοι:**
 - ❖ Η μελέτη και παρουσίαση των βασικών βιογραφικών στοιχείων του καλλιτέχνη
 - ❖ Η ανίχνευση της καλλιτεχνικής του εξέλιξης μέσα στον χρόνο και των επιρροών που δέχθηκε
 - ❖ Η επιλογή και παρουσίαση εμβληματικών αλλά και λιγότερο γνωστών στο ευρύ κοινό έργων (εικαστικά, σκηνικά, κοστούμια) και σχεδίων του.

Στάδια της δράσης

- Θεωρητική μελέτη του βίου και του έργου του ζωγράφου από βιβλία και ιστότοπους
- Οργάνωση εκπαιδευτικής επίσκεψης και διαδραστικής περιήγησης στην ιστορική κατοικία και εργαστήριο-ατελιέ του σπουδαίου ζωγράφου, με τη συνδρομή της υπεύθυνης εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Ιδρύματος Τσαρούχη, κυρίας Βάσως Τζούτη
- Αποτύπωση της εργασίας των μαθητών/τριών σε πρόγραμμα παρουσιάσεων, το οποίο εμπλουτίστηκε με επιλεγμένα έργα του Τσαρούχη και φωτογραφικό υλικό
- Παρουσίαση της εργασίας στο Πανελλήνιο Μαθητικό Υβριδικό Συνέδριο τοπικής ιστορίας και πολιτισμού «Έλα να σου μιλήσω για τον Τόπο μου» (Πειραματικό Λύκειο του Πανεπιστημίου Πατρών) (26-28/04/2023)

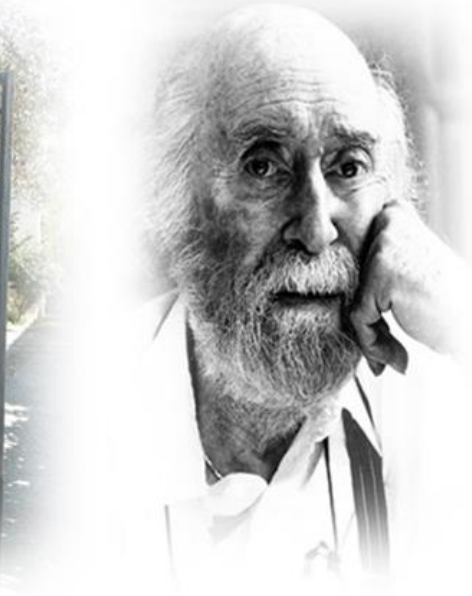
Παρουσίαση δραστηριοτήτων [1]

- Επίσκεψη στην οικία (νυν Μουσείο) Τσαρούχη, γνωριμία in situ με την ιστορία του κτηρίου
- Συζήτηση για τη μορφή του κτηρίου

- ενημέρωση για την αρχική επιθυμία του καλλιτέχνη να αποκτήσει μία κατοικία στο πρότυπο των παλαιών μαρουσιώτικων αγροτόσπιτων, η οποία (επιθυμία) δεν εκπληρώθηκε, λόγω των διαστάσεων του οικοπέδου
- αναγνώριση από τους μαθητές / τις μαθήτριες των νεοκλασικών χαρακτηριστικών του τελικού κτίσματος, τα οποία αποτέλεσαν προσωπική επιλογή του ίδιου του καλλιτέχνη

Η κεντρική είσοδος του σπιτιού – μουσείου του Γ. Τσαρούχη

Παρουσίαση δραστηριοτήτων [2]

- Εστίαση στο μοναδικό γνήσιο έργο που σώζεται στην οικία Τσαρούχη και στη χρήση του από τον ζωγράφο
- Το συγκεκριμένο έργο είχε τοποθετηθεί στο παρελθόν στο παράθυρο του σπιτιού και είχε εξαπατήσει πολλές φορές τον ταχυδρόμο.

Παρουσίαση δραστηριοτήτων [3]

- Διαπίστωση ότι η οικία του καλλιτέχνη διετέλεσε χώρος συνάντησης ανθρώπων του πνεύματος. Ενδεικτικά, στον δεύτερο όροφο οι μαθητές/τριες διέκριναν τους δεσμούς του καλλιτέχνη με την οικογένεια Εμπειρικού.

Παρουσίαση δραστηριοτήτων [4]

- Καταγραφή των βασικών σταθμών της ζωής του Τσαρούχη και των πρώτων ερεθισμάτων που δέχθηκε (γνωριμία τόσο με την αστική τάξη των συγγενών του όσο και με τη «λαϊκή» τάξη των υπηρετών, καθώς και με το θέατρο σκιών του Σωτήρη Σπαθάρη)

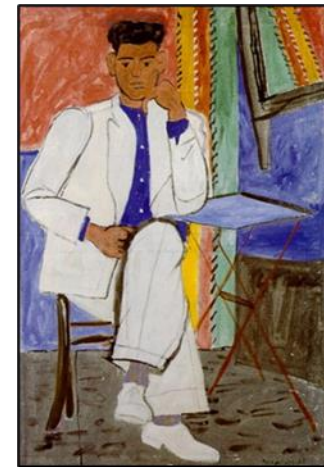
Παρουσίαση δραστηριοτήτων [5]

- Επικέντρωση του ενδιαφέροντος στις σπουδές του καλλιτέχνη και τη μαθητεία του κοντά στους σπουδαίους ζωγράφους Κωνσταντίνο Παρθένη και Φώτη Κόντογλου.
- Ο Παρθένης τού έδειξε πώς από το φως (=λευκό καμβά) να χτίζει το σκούρο, ενώ ο Κόντογλου την αντίστροφη διαδικασία. Έτσι, με τον Παρθένη ο Τσαρούχης έμαθε να δουλεύει όπως οι σύγχρονοι καλλιτέχνες, ενώ με τον Κόντογλου όπως οι Βυζαντινοί.
- Οι μαθητές/τριες μπόρεσαν να διακρίνουν τις διαφορές στη χρωματική επεξεργασία μέσα από την παρατήρηση και τη σύγκριση πινάκων και των τριών ζωγράφων.

Παρουσίαση δραστηριοτήτων [6]

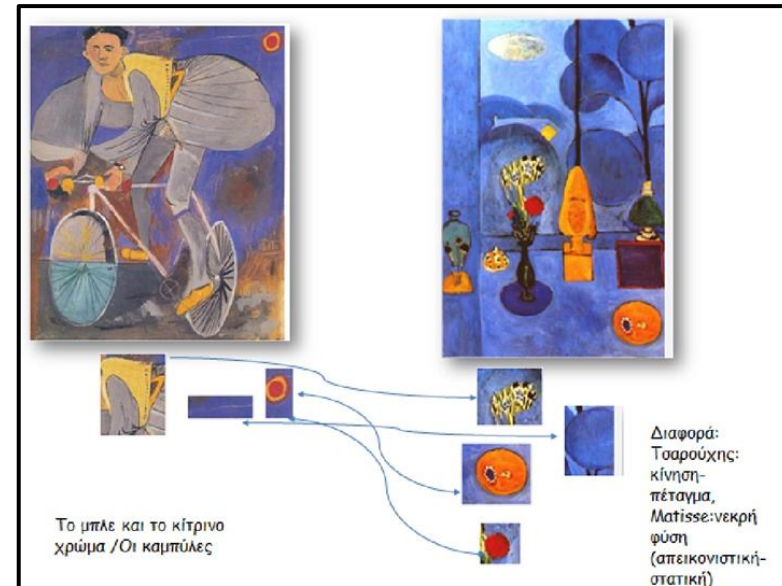
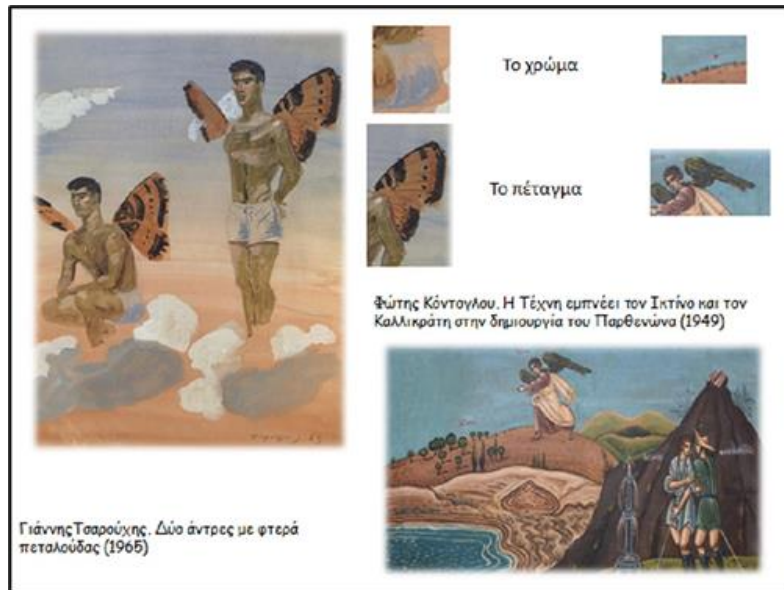
- Μελέτη της γνωστότερης πηγής έμπνευσης του Τσαρούχη, του έργου του Γάλλου ζωγράφου Henri Matisse, βασικού εκπροσώπου του ρεύματος του φωβισμού, και συγκριτική προσέγγιση έργων των δύο καλλιτεχνών
- Αναγνώριση -μέσα από σχετικά παραδείγματα- της μεγάλης επιρροής που είχε στο έργο του Τσαρούχη και η λαϊκή τέχνη

Γιάννης
Τσαρούχης,
Νέος με άσπρα
λινά, 1937,
νερομπογιά με
κόλλα σε πανί,
92x60,5 εκ.

Παρουσίαση δραστηριοτήτων [7]

Εντοπισμός συγκεκριμένων επιρροών του Κόντογλου και του Matisse, αντίστοιχα, σε πίνακες του Τσαρούχη:

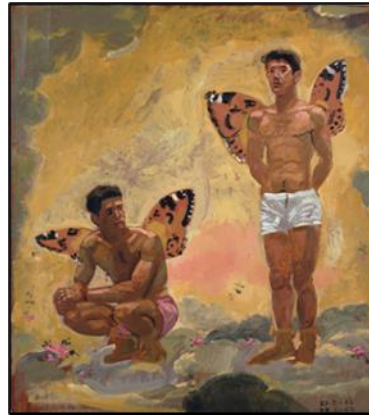
Παρουσίαση δραστηριοτήτων [8]

- Καταγραφή των διακριτών περιόδων στην καλλιτεχνική δημιουργία του Τσαρούχη
- Εντοπισμός-αναγνώριση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της ζωγραφικής του:
 - ❖ Ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας (1,2,3)
 - ❖ Προσφιλή θέματα: ναύτες (1), εποχές προσωποποιημένες (3), καφεενία(4)
 - ❖ Τάση για αναγωγή των μοντέλων του (λαϊκών ανθρώπων) σε κάτι ιδανικό (2)
 - ❖ Χρήση σκιών/φωτός (4)
 - ❖ Μελέτη της φύσης και κατασκευή των χρωμάτων από φυσικά υλικά (5)
 - ❖ Αφιέρωση σημαντικού χρόνου στην προεργασία των έργων του (6)
- Επιλογή και σύντομη παρουσίαση έργων Τσαρούχη (πινάκων, σχεδίων, σκηνικών [7])

Επιλογή έργων, τα οποία μελετήθηκαν για να αναγνωριστούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του έργου του Γ. Τσαρούχη

(1) Ναύτης στον ήλιο (1968-1970). Λάδι σε πανί, 223.5x104 εκ.

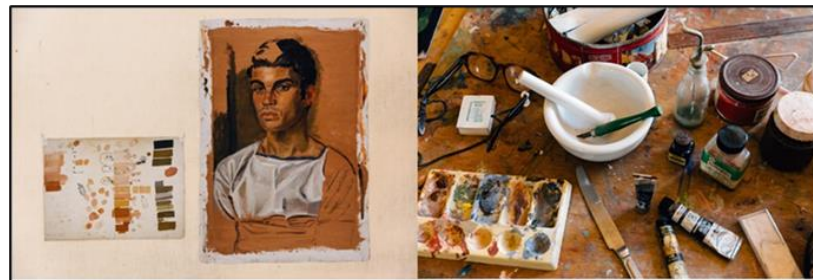
(2) Δύο άνδρες με φτερά πεταλούδας (1968). Λάδι σε καπλαμά, 41x35 εκ.

(3) Ο χειμώνας (1977-1979). Λάδι σε χαρτί, 115x80,5 εκ.

(4) Καφενείο «το Νέον» (1956-1966). Λάδι σε ύφασμα, 127x180 εκ. Το συγκεκριμένο καφενείο ο Τσαρούχης έχει ζωγραφίσει και σε άλλες στιγμές της ημέρας.

(5) Χρωματική παλέτα Τσαρούχη

(6) Προσχέδια

(7) Σκηνικό για την οπερέτα Spanish Love του De Angelis, Αθήνα, 1938, gouache σε χαρτί 13.5x22,5 εκ.

Φωτογραφικά στιγμιότυπα από τις δραστηριότητες των μαθητών/τριών στο σπίτι – μουσείο του Γ. Τσαρούχη

Συμπεράσματα [1]

Ποια είναι όμως η ανταπόκριση της εικαστικής αφήγησης του ζωγράφου στους νέους ανθρώπους;

- Όπως συμβαίνει με κάθε οπτικό κείμενο, το έργο του Τσαρούχη απευθύνεται σε κοινό.
- Η επικοινωνία με το έργο απαιτεί ενεργή παρατήρηση. Έτσι, οι μαθητές/τριες υπέβαλαν ερωτήματα προς το έργο του ζωγράφου.
- Το σημαντικότερο: οι μαθητές/τριες γνώρισαν ένα ζωγράφο της πόλης τους μέσα από το ίδιο του το σπίτι-εργαστήριο· τους δημιουργήθηκαν ερεθίσματα-αφορμήσεις για περισσότερη έρευνα, όσον αφορά στο έργο και τη ζωή του, και, τέλος, οι ίδιοι/ες «έσυραν» τα μηνύματα στη δική τους εποχή, στη δική τους γενιά, προσπαθώντας να βρουν ζωντανές αναζητήσεις για τον κόσμο του σήμερα.

Συμπεράσματα [2]

- Σήμερα, λοιπόν, σχεδόν 35 χρόνια μετά τον θάνατό του, ο Γιάννης Τσαρούχης συνεχίζει αναντίρρητα να εμπνέει.
- Απόδειξη τα έργα που δημιούργησαν οι μαθητές/τριες ορμώμενοι/ες από όσα είδαν και τους/τις συγκίνησαν κατά τη ζεστή φιλοξενία και τη γοητευτική περιήγηση στους χώρους όπου έζησε και δημιούργησε ο σπουδαίος καλλιτέχνης, συνειδητοποιώντας, για μία ακόμη φορά, πώς «η τέχνη ξεπλένει από την ψυχή τη σκόνη της καθημερινότητας» (Πικάσο).

Βιβλιογραφία [1]

- Cassirer, E. (1994). *Η παιδευτική αξία της Τέχνης*, μτφρ. Γερ. Λυκιαρδόπουλος. Αθήνα: Έρασμος.
- Δασκαλοθανάσης, Ν. (2021). *Ιστορία της Τέχνης 1945-1975. Από τη μοντέρνα στη σύγχρονη τέχνη. Ζωγραφική, Γλυπτική, Αρχιτεκτονική*. Αθήνα: Futura.
- Efland, A. (2002). *Art and Cognition. Integrating the Visual Arts in the Curriculum*. New York: Teachers College, Columbia University.
- Eisner, E. (2002). *The Arts and the Creation of Mind*. New Haven & London: Yale University Press.
- Ίδρυμα Γιάννη Τσαρούχη. (1990). *Γιάννης Τσαρούχης. Ζωγραφική*. Αθήνα: Ίδρυμα Γιάννη Τσαρούχη.
- Ίδρυμα Γιάννη Τσαρούχη. (2019). *Γιάννης Τσαρούχης. Ανάμεσα σε Ανατολή και Δύση. Πέντε κείμενα*. Αθήνα: Άγρα.
- Καραβία, Μ. (2009). *Ο στοχαστής του Μαρουσιού. Μνήμες και συνομιλίες με τον Γιάννη Τσαρούχη*. Αθήνα: Καπόν.
- Κλεφτογιάννης, Κ. (2002). *Ο Γιάννης Τσαρούχης*. Δήμος Αμαρουσίου.
- Μαλαφάντης, Κ., & Καρέλα, Γ. (2012) Για μια ποιοτική Εκπαίδευση: Οι Τέχνες στην Εκπαίδευση και η έννοια της διαφορετικότητας μέσα από την Τέχνη. Δελτίο Εκπαιδευτικού προβληματισμού και Επικοινωνίας. Ανακτήθηκε από <https://impschool.gr/deltio-site/?p=743>.
- Μπόλης, Γ. (2005). *Γιάννης Τσαρούχης: ο αισθησιακός*. < Σύγχρονοι Έλληνες εικαστικοί > Αθήνα: ΔΟΛ.

Βιβλιογραφία [2]

- Lawrence, R.L. (2008). Powerful Feelings: Exploring the Affective Domain of Informal and Arts-Based Learning. Στο *New Directions for Adult and Continuing Education*, 120, 65-77.
- Οι Έλληνες Ζωγράφοι. (1976). τ. 2, 20ός αιώνας (σσ. 286-327). Αθήνα: Μέλισσα.
- Perkins, D. (1994). *The Intelligent Eye. Learning to Think by Looking at Art*. Los Angeles: The J. Paul Getty Trust.
- Semir, Z. (2002). *Εσωτερική Όραση. Μια εξερεύνηση της τέχνης και του εγκεφάλου*. επιμ. Α. Καραμανλής - μτφρ. Θ. Ντινόπουλος. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης
- Σκουμπούρδη, Α. (2001). *Καφενεία της Παλιάς Αθήνας*. Αθήνα: Πνευματικό Κέντρο Δήμου Αθηναίων.
- Τριλιανός, Α. (2009). *Η Κριτική Σκέψη και η διδασκαλία της*. Αθήνα.
- Υπουργείο Πολιτισμού. 2000. *Γιάννης Τσαρούχης. Ανάμεσα σ' Ανατολή και Δύση*. Εκπαιδευτικό.
- Φλώρου, Ει. (1999). *Γιάννης Τσαρούχης. Η ζωγραφική και η εποχή του*. Αθήνα: Εκδοτικός Οίκος Α. Α. Λιβάνη.
- Φόστερ, Χ. κ.ά. (2018). *Η τέχνη από το 1900. Μοντερνισμός-αντιμοντερνισμός-μεταμοντερνισμός*. Αθήνα: Επίκεντρο.
- Wick, R. K. (2000). *Γιοχάννες Ίππεν, Η εικαστική παιδαγωγική ως ολιστική παιδαγωγική*, μτφρ: Στέλλα Μπεκιάρη, Αθήνα: Ένωση Καθηγητών Καλλιτεχνικών Μαθημάτων, Press Line.

Δικτυογραφία

- <https://tsarouchis.gr/>
- <https://www.nationalgallery.gr/>
- <https://www.lifo.gr/now/athens/mpikame-sto-spiti-toy-gianni-tsaroyhi-poy-anoixe-xana-gia-koino>
- <https://www.archaiologia.gr/blog/2016/12/15/87638/>
- <https://alterthess.gr/o-cheimonas-mesa-apo-ta-erga-toy-gianni-tsaroychi/>
- <https://www.iefimerida.gr/ellada/yperocho-spiti-toy-zografoy-gianni-tsaroyhi-sto-maroyssi>
- <https://texni-zoi.blogspot.com/2014/12/giannis-tsarouxis-big-greek-painter.html>
- <https://www.pemptousia.gr/2021/07/o-fotis-kontoglou-ke-i-neoelliniki-zo/>

Σας ευχαριστούμε
για την προσοχή σας!